

Ukázka textu – model Dogma – nesoulad – krize – hledání – nový model

Pravidlo české gramatiky zní: Přivlastňujeme-li podmětu věty, používáme tzv. zvrtné neboli reflexivní zájmeno svůj.

Když jsem nedávno pročetla seminární práce, ve kterých studenti psali o svém vysokoškolském studiu, zaujala mne v nich vysoká frekvence zájmena můj namísto očekávaného zájmena svůj. Uvedu několik příkladů: Chtěl bych se zamyslet nad mojí odbornou kvalifikovaností. - Během mého studia jsem měl problémy se sháněním odborné literatury. - Z těchto knih jsem vybrala materiál, který nyní používám pro testování mojí diplomové práce. V mojí diplomové práci se budu zabývat několika současnými českými autory.

Ve všech uvedených pracích - a chtěla bych připomenout, že šlo o studenty oboru český jazyk, tedy budoucí učitele češtiny - bychom podle pravidla české gramatiky na místě zájmena můj očekávali zájmeno svůj. Dopustili se snad studenti svými výroky závažné gramatické chyby? Jejich výroky svědčí o tom, že volba mezi zájmenem můj a svůj není podřízena jen jednoduchému gramatickému pravidlu o podmětu věty. Pravidlo o reflexivnosti se pravděpodobně v češtině důsledně nedodržovalo nikdy, ale v současné češtině, nejen mluvené, ale i psané, se působnost tohoto pravidla hodně oslabuje. Proti tomuto pravidlu totiž působí jiné tendence.

Např. ta, že mluvčí chce použitím přivlastňovacího zájmena můj podtrhnout své vlastnictví věci, o níž mluví, svůj mimořádný zájem na ní, svůj citový vztah k ní apod. Tak tomu bylo v uvedených studentských pracích.

Uvedme si více příkladů, tentokrát z řeči politiků a literátů: Podrobil jsem se největší zkoušce mého života. - Jak jsem řekl v mém projevu ve sněmovně. - Navážu na mé předchozí vyjádření. - Poctila jsem ho mou návštěvou. - Prožil jsem v té zemi určité období mého života. - Měl jsem můj byt vystěhovaný. - To je věc, kterou bych rád připomněl pro mé kolegy. Ve všech těchto případech vyhrává zájmeno můj nad zájmenem svůj proto, že je subjektivnější, silnější a důraznější.

Ale do užívání zájmena svůj zasahují i další okolnosti. Velký podíl na vytlačování zájmena svůj má také jiná tendence, s níž se setkáváme v současné češtině, totiž snaha zdvořile oslovovat adresáta, např. v novinových a časopiseckých rozhovorech: Co považujete za Vaši první významnou zakázku? - Kterou z Vašich knih máte nejraději? - Můžete uvést některé konkrétní výsledky z Vaší práce?

Se zdvořilostním užitím zájmena 2. osoby množného čísla na místě zájmena svůj se setkáváme také v nejruznějších pokynech a instrukcích: Uhaste prosím Vaše cigarety. - Zadejte Vaše číslo. - Odeberte Vaši kartu. - Závaznou přihlášku vyplňte a pošlete spolu s anotací Vašeho příspěvku nejpozději do konce června 1998 na uvedenou adresu.

Nejčastěji se s užitím zájmena 2. osoby množného čísla na místě zájmena svůj setkáváme v reklamách a textech reklamního typu. Například: Chcete dosáhnout Vašich životních cílů? - Nejste spokojena s Vaší postavou? - Chcete zpracovat informace podle Vašich představ? - Podrobnější informace získáte při Vaší návštěvě u nás. - Oslovte Vaši cílovou skupinu za odpovídající cenu.

Užití zájmena 2. osoby v reklamních textech má své odůvodnění výzvové, apelativní, ale je tu také velmi pravděpodobný vliv angličtiny, která zvrtné zájmeno nemá, a zájmeno Váš se v češtině objevuje také jako překlad angl. your.

Gramatické pravidlo o užívání zájmena svůj bylo odvozeno z analýzy výpovědí neutrálního oznamovacího typu, v nichž má nepochybně svou platnost. Analyzujeme - li texty laděné subjektivně či texty s výraznou orientací k adresátovi, zjišťujeme, že pravidlo gramatické je tu potlačeno tendencemi diskursními, které mohou být interpretovány v termínech expresivity, zdvořilosti a apelativnosti.

DOGMA:

Pravidlo české gramatiky zní: Přivlastňujeme-li podmětu věty, používáme tzv. zvrtné neboli reflexivní zájmeno *svůj*.

NESOULAD:

Když jsem nedávno pročetla seminární práce, ve kterých studenti psali o svém vysokoškolském studiu, zaujala mne v nich vysoká frekvence zájmena *můj* namísto očekávaného zájmena *svůj*. Uvedu několik příkladů: *Chtěl bych se zamyslet nad **mojí** odbornou kvalifikovaností.* - *Během **mého** studia jsem měl problémy se sháněním odborné literatury.* - *Z těchto knih jsem vybrala materiál, který nyní používám pro testování **mojí** diplomové práce. V **mojí** diplomové práci se budu zabývat několika současnými českými autory.*

KRIZE:

Ve všech uvedených pracích - a chtěla bych připomenout, že šlo o studenty oboru český jazyk, tedy budoucí učitele češtiny - bychom podle pravidla české gramatiky na místě zájmena *můj* očekávali zájmeno *svůj*. Dopustili se snad studenti svými výroky závažné gramatické chyby? Jejich výroky svědčí o tom, že volba mezi zájmenem *můj* a *svůj* není podřízena jen jednoduchému gramatickému pravidlu o podmětu věty. Pravidlo o reflexivnosti se pravděpodobně v češtině důsledně nedodržovalo nikdy, ale v současné češtině, nejen mluvené, ale i psané, se působnost tohoto pravidla hodně oslabuje. Proti tomuto pravidlu totiž působí jiné tendence.

HLEDÁNÍ 1:

Např. ta, že mluvčí chce použitím přivlastňovacího zájmena *můj* podtrhnout své vlastnictví věci, o níž mluví, *svůj* mimořádný zájem na ní, *svůj* citový vztah k ní apod. Tak tomu bylo v uvedených studentských pracích.

HLEDÁNÍ 2:

Uvedme si více příkladů, tentokrát z řeči politiků a literátů: *Podrobil jsem se největší zkoušce **mého** života.* - *Jak jsem řekl v **mém** projevu ve sněmovně.* - *Navážu na **mé** předchozí vyjádření.* - *Poctila jsem ho **mou** návštěvou.* - *Prožil jsem v té zemi určité období **mého** života.* - *Měl jsem **můj** byt vystěhovaný.* - *To je věc, kterou bych rád připomněl pro **mé** kolegy.* Ve všech těchto případech vyhrává zájmeno *můj* nad zájmenem *svůj* proto, že je subjektivnější, silnější a důraznější.

HLEDÁNÍ 3:

Ale do užívání zájmena *svůj* zasahují i další okolnosti. Velký podíl na vytlačování zájmena *svůj* má také jiná tendence, s níž se setkáváme v současné češtině, totiž snaha zdvořile oslovovat adresáta, např. v novinových a časopiseckých rozhovorech: *Co považujete za **Vaši** první významnou zakázku? - Kterou z **Vašich** knih máte nejraději? - Můžete uvést některé konkrétní výsledky z **Vaší** práce?*

HLEDÁNÍ 4:

Se zdvořilostním užitím zájmena 2. osoby množného čísla na místě zájmena *svůj* se setkáváme také v nejrůznějších pokynech a instrukcích: *Uhaste prosím **Vaše** cigarety.* - *Zadejte **Vaše** číslo.* - *Odeberte **Vaši** kartu.* - *Závaznou přihlášku vyplňte a pošlete spolu s anotací **Vašeho** příspěvku nejpozději do konce června 1998 na uvedenou adresu.*

HLEDÁNÍ 5:

Nejčastěji se s užitím zájmena 2. osoby množného čísla na místě zájmena *svůj* setkáváme v reklamách a textech reklamního typu. Například: *Chcete dosáhnout **Vašich** životních cílů? - Nejste spokojena s **Vaší** postavou? - Chcete zpracovat informace podle **Vašich** představ? - Podrobnější informace získáte při **Vaší** návštěvě u nás. - Oslovte **Vaši** cílovou skupinu za odpovídající cenu.*

HLEDÁNÍ 6:

Užití zájmena 2. osoby v reklamních textech má své odůvodnění výzvané, apelativní, ale je tu také velmi pravděpodobný vliv angličtiny, která zvrtné zájmeno nemá, a zájmeno *Váš* se v češtině objevuje také jako překlad angl. *your*.

NOVÝ MODEL:

Gramatické pravidlo o užívání zájmena *svůj* bylo odvozeno z analýzy výpovědí neutrálního oznamovacího typu, v nichž má nepochybně svou platnost. Analyzujeme - li texty laděné subjektivně či texty s výraznou orientací k adresátovi, zjišťujeme, že pravidlo gramatické je tu potlačeno tendencemi diskursními, které mohou být interpretovány v termínech expresivity, zdvořilosti a apelativnosti.